

**WROCŁAWSKA
UKRAINISTYKA**
Lingua • Litterae • Sermo

Redaktorzy tomu:

Przemysław Józwickiewicz

Olga Barabasz-Rewak

Julia Rysicz-Szafraniec

Anna Ursulenkø

Recenzja naukowa:

dr Oksana Baranivska (Uniwersytet Jagielloński)
dr hab. Anna Horniatko-Szumilowicz, prof. UAM
(Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
prof. dr hab. Irena Mytnik (Uniwersytet Warszawski)
dr hab. Marek Olejnik (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)
prof. dr hab. Jarosław Poliszczuk (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
dr hab. Svitlana Romaniuk (Uniwersytet Warszawski)

Redakcja językowa i korekta:
Sofia Ivanuk

Projekt okładki:
Bartosz Harlender

Prace plastyczne wykorzystane na okładce:
Olha Zelenska

DTP:
Andrzej Sokulski

© Copyright by Zakład Ukrainistyki Instytut Filologii Słowiańskiej UWr
& Oficyna Wydawnicza ATUT, Wrocław 2022

Wydanie publikacji zostało dofinansowane
przez Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego

ISBN 978-83-7977-553-8

Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe
ul. Kościuszki 142, 50-439 Wrocław, tel. 71 342 20 56
<http://www.atutoficyna.pl>; e-mail: wydawnictwo@atutoficyna.pl

PRZEMYSŁAW LIS-MARKIEWICZ	327
Модус національної ідентичності в українській літературі періоду російсько-українського збройного конфлікту	
PRZEMYSŁAW LIS-MARKIEWICZ National identity modus in Ukrainian literature of Russian-Ukrainian war time	
СОФІЯ ВАРЕЦЬКА, СВІТЛАНА МАЦЕНКА, ДІАНА МЕЛЬНИК, ЯРИНА ТАРАСЮК	341
Феномен крику у драмі <i>Кассандра</i> Лесі Українки	
SOFIA VARETSKA, SVITLANA MATSENKA, DIANA MELNYK, YARYNA TARASYUK The phenomenon of cry in Lesya Ukrainka's drama <i>Cassandra</i>	
ОЛЬГА НОВИК	355
Супергерої дитячої літератури: комерційний проект чи потреба часу	
OLHA NOVYK Superheroes in children's literature: a commercial project or request of the time	
ВІТАЛІЯ ПАПІШ	367
Вербалізація творчої уяви Лесі Українки у фокусі істероїдної акцентуації	
VITALIIA PAPISH Verbalization of Lesya Ukrainka's creative imagination in the focus of steroid accentuation	
ОЛЕСЯ СЛИЖУК	379
Свій / Чужий (Інший) у художньому просторі сучасної української літератури для підлітків: методичний аспект	
OLESYA SLYZHUK Own / Strange (Other) in the artistic space of modern Ukrainian literature for teenagers: methodological aspect	
СВІТЛАНА ЖУРБА	393
Художня рецепція українського простору в сучасній польській прозі	
SVITLANA ZHURBA Artistic reception of the Ukrainian space in modern Polish prose	

Вербалізація творчої уяви Лесі Українки у фокусі істероїдної акцентуації

Verbalization of Lesya Ukrainka's creative imagination in the focus of steroid accentuation

Abstract

The article examines the verbalization of Lesya Ukrainka's creative fantasies through the prism of psychological accentuation on the basis of poetic texts. It is proved that the writer's appeal to fairy tales, mystical themes, unusual images, excessive use of the tokens dream, fantasy, ghost, whimsical in combination with bright color nominations is associated not only with the creative process, but also with hidden steroidism. Innate historiography is the additional parameter that influenced the development of imagination, contributed to the development of linguistic creativity, which was embodied in the modeling of fantastic poetic reality. We conclude that the detection of psychoaccentuation and taking into account its impact on literary writing is an important idiocode of the cognitive structure of the elite language personality, so such research in this perspective must be continued.

Keywords: imagination, fantasy, dream, psycholinguistics, Lesya Ukrainka, accentuation, steroidism.

Вербализация творческого воображения Леси Украинки в фокусе истероидной акцентуации

Резюме

В статье на материале поэтических текстов исследована вербализация творческого фантазирования Леси Украинки сквозь призму психологической акцентуированности. Доказано, что обращение писательницы к сказочным сюжетам, мистическим темам, необычным образам, чрезмерное употребление лексем *мрія, фантазія, марево*,

химерний в поєднанні з якими кольоровими номінаціями пов'язані не тільки з особливостями творчого процесу, але і з прихованою істероїдністю. Саме вроджена істероїдність є тим додатковим параметром, який впливає на розвиток уявлення, сприяє розвитку лінгвокреативності, що знайшло втілення в моделюванні фантастичної поетичної реальності. Приходимо до висновку, що виявлення психоакцентуації і врахування її впливу на художнє письмо є важливим індикатором когнітивної структури елітарної мовної особистості, тому подібні дослідження в цьому напрямку необхідно продовжувати.

Ключові слова: уявлення, фантазія, мрія, психолінгвістика, Леся Українка, акцентуація, істероїдність.

Багатограний світ мовної особистості, своєрідність вербалізації її свідомості – складний феномен, що специфічно віддзеркалює і людську психіку. У фантазіях сублімується творча енергія, народжується «вірогідна можливість» (Аристотель, 1983, с. 655), реалізується креативний потенціал. Хоч фантазію й розглядають як природну основу всякої мистецької діяльності, її ще пов'язують із підсвідомістю. Психічне вміння вигадувати образи Джон Рональд Руел Толкін запропонував назвати *уявою*, а *фантазію* цей дослідник інтерпретував як потенційну спроможність уяви. Зазначені поняття пов'язані з актуалізацією концепту «інереальність». Ще наприкінці 20-х рр. ХХ ст. зазначений вище вчений застерігав, що фантазію і все фантастичне несправедливо пов'язують лише з дитячим світом, адже „фантазія є [...] не нижчою, а вищою формою мистецтва”, причому „формою найпереконливішою” (Толкін).

Німецький психіатр Карл Леонгард у праці *Akzentuierte Persönlichkeiten* (1976) (у російському перекладі – *Акцентуированные личности*, 2000) пов'язує надмірне фантазування з вираженням *демонстративної* психологічної акцентуації (Леонгард, 2000, с. 30). У психолінгвістиці утверджується ще один термін на позначення цього різновиду акцентуації – *істероїдність* (термін Андрія Личка). Розпізнати за своєрідністю художнього мовлення істероїдну акцентуовану особистість неодноразово намагалися і Яна Бондаренко, і Валерій Белянін, і Тетяна Прокоф'єва.

Поняття *психологічної акцентуації* інтерпретують як своєрідний набір яскравих (загострених) психологічних характеристик особистості. Учені розробили класифікацію психологічної акцентуації, серед різновидів якої виокремлено й істероїдну, котру характеризують такі ознаки, як (1) посилення егоцентризму і бажання бути в центрі уваги” (Загнітко, 2012, с. 34), (2) надмірна емоційність, (3) театральність, (4) схильність до фантазування, (5) особливі здібності до музики та іноземних мов.

стратегічна гнучкість, маніпуляційна комунікативна стратегія, зокрема й схильність до іронічних компліментів (Бондаренко, 2002, с. 7–9), (7) любов до яскравих кольорів, серед яких часто зустрічається червоний. Ідіостиль істероїдів „вишуканий і надмірно гарний; він ніби коїлоє усне збуджене мовлення істерички, наповнене інверсією” (Белянін, 2000, с. 111).

Прийнято вважати, що серед істероїдів багато творчих особистостей -- письменників, художників, музикантів. Їхня поведінка залежить від взаємопов'язаних спадкових, психофізіологічних та психологічних чинників, зокрема й від виховання, певних особистісних рис (темпераменту, характеру, мотивації, спрямованості, волі, самооцінки, особливостей саморегуляції та ін.), що належать, безсумнісно, до чинників самореалізації (Колісниченко, 2013, с. 9).

Психоакцентуація – додатковий параметр, що сприяє або перешкоджає високій творчій самореалізації. Психоакцентуація виявляється в мовній свідомості, мовленнєвій поведінці, мовомисленні, індивідуальному стилі мовлення, фіксується в індивідуальній мовній картині світу конкретної мовної особистості; виділяється за певними критеріями, насамперед відповідними реакціями на довкілля, комунікативною характеристикою, що супроводжує вербальну та невербальну поведінку особистості, чуттєво-емоційним виявом, що фіксується на письмі.

Кожна елітарна мовна особистість виявляє примітну особливість, якою й запам'ятовується. Геніальну українську письменницю Лесю Українку дослідники часто називають мрійницею, великою фантазеркою, яка мала „добру мовну компетенцію” (Космеда, 2018, с. 97). **Гіпотеза** цього дослідження – довести, що на творчу фантазію Лесі Українки великою мірою впливала істероїдна акцентуація її психіки.

Попри те, що мовну особистість Лесі Українки досліджували багатоаспектно знані вчені (Тетяна Агібалова, Григорій Аркушин, Світлана Богдан, Людмила Бублейник, Ганна Капторчук, Тетяна Космеда, Тетяна Крупеньова, Лариса Мацько, Віталій Русанівський, Леся Ставицька, Валентина Статєсва), однак наукових студій, у яких би вивчали лінгвоперсону Лесі Українки з огляду на вияв психолінгвістичних параметрів її мовлення, зокрема й притаманну їй істероїдність, відсутні, тому ця розвідка має безперечну новизну.

Мета цієї наукової статті – схарактеризувати своєрідність вияву в поетичному мовленні Лесі Українки яскравих рис її психіки, характеру – схильність до фантазії, вимислу і марень. Джерельною базою обрано поетичні віршові тексти письменниці, що складають текстовий простір першого і другого томів її творів у 12 томах.

Методи дослідження. Основним методом є *описовий*, за допомогою якого характеризуємо відібрані мовні факти з психологічним змістом.

Як додаткові у роботі використані методи: *контекстуально-інтерпретаційний* – для інтерпретації, рецезивної спрямованості, аналізу мікроконтекстів; *нарративний* – для виділення психолінгвістичних маркерів.

Фантазію як основний феномен творчої особистості зазвичай пов'язують зі створенням незвичних образів, яких не існує в реальності. Однак за допомогою тієї ж такої фантазії митець здатен створити „Вторинний Світ” (вислів Джона Роналда Руела Толкіна), у якому ці незвичайні образи стануть вірогідними. І треба немало часу й уміння, аби такої вірогідності досягти. І коли комусь це вдається, ми „маємо рідкісне мистецьке звернення” (Толкін, 1939). Цими словами можна окреслити й поетичний світ Лесі Українки. Письменниця була з дитинства наділена виразною уявою. З віком ця здатність не просто не зникла, а посилилася. Перебіг життя Лесі не був простим, але сприятливі психосоціальні умови, інтелектуальна атмосфера, мистецька ситуація (модерн як домінуючий напрям літературній творчості) дали їй змогу присвятити себе творчості без певних обмежень, передусім без ідеологічних заборон, без потреби врахування строгих рамок реалізму. У її „мареві фантастичних картин” (Михида, 2012, с. 264) або вивільнялася бурхлива життєва енергія, або тамувався біль, сум, депресія. Рання український модернізм давав широкий простір чуттєвим рефлексіям і дарував творчу свободу для цього.

Вербалізація фантазії пов'язана зі зверненням до певних жанрів, містичних тем, відповідного письменницького тезаурусу, сюжетно-композиційної організації художніх творів, манери оповіді. На думку психолінгвістів, автор вибирає ту жанрову форму, яка відповідає типу його образного мислення» (Белянін, 2000, с. 111). Саме схильністю до вигадок зумовлені звертання Лесі Українки до жанру **казки** (*Біда навчить. Казка про Оха-чародія*), **драми-фесрії** (*Лісова пісня*), **легенди** (*Легенда. Сфінкс, Раменіс*), **фантазії** (*Полярна ніч*), **гуморески** (*Музичні химери*). Натрапляємо на факти, коли лексема *казка* фігурує в назвах творів, що належать до інших жанрів, зокрема: поема *Давня казка*, алегорична драма *Осінь казка*, поезія *Казочка про край царя Гороха*.

Щодо тезаурусу письменниці, то низка реалій її творчої уяви формує таку парадигму: *фантазія, мрія, химера, марево*. Наведімо тлумачення значень цих лексем, що містяться в найбільш авторитетному *Словнику сучасної української мови* в 11 томах (далі – СУМ):

Фантазія – 1. Творча уява. 2. Витвір уявлення; мрія. 3. Нічим не обґрунтована думка; вигадка. 4. Дивний учинок; примха, химера. 5. Музичний твір (інструментальний або вокальний) вільної форми, виконуваний переважно експромтом; імпровізація. 6. Літературний твір казкового, незвичайного змісту (СУМ, т. 10, с. 560). Ключовими смислами поняття *фантазія* є: **‘уява’**, **‘вигвір’**, а також – ‘творчість’, ‘мрія’, ‘дивина’, ‘примха’, ‘химера’, ‘свобода’, ‘експромт’, ‘казковість’, ‘незвичність’. Зазначені смисли можуть ставати

основою створення нових образів у письменницькій уяві. Актуалізовано переважно позитивну оцінку.

Мрія – 1. Те, що створене уявою, фантазією; витвір уяви. // заст. Привид, примара. 2. Думка про щось бажане, пріємне // Бажання, прагнення. // Предмет бажань, прагнень. // Про кохану людину. 3. Про щось нереальне, нездійсненне, недосяжне; фантазія (СУМ, т. 4, с. 817). Ключовими смислами поняття *мрія* є: 'уява', 'витвір', а також – 'фантазія', 'примара', 'бажання', 'прагнення', 'нереальність', 'нездійсненність', 'недосяжність'. Усі ці смисли можуть по-різному концептуалізуватися: вони репрезентують переважно позитивну оцінку. Семний набір лексеми *мрія* близький до семного набору лексеми *фантазія*.

Химера – 1. У давньогрецькій міфології – страховище з головою лева, тулубом кози й хвостом дракона, з пащі якого вивергається полум'я. // Скульптурне зображення цього страховища, що символізує пороки, темні сили і є частиною прикрас готичних храмів. 2. перен. Дивовижна фантазія, нездійсненна мрія, витвір уяви. // Нереальні, безглузді плани, наміри, здійснити які неможливо. 3. Те саме, що галюцинація. 4. перев. мн. Дивовижні примхи, вигадки чий-небудь; дивна поведінка кого-небудь; дивацтва. // чол. і жін., розм. Уживається для означення людини, яка міркує і діє дивно, незвично; дивак. 5. перен. Що-небудь своєрідне, дивне, оригінальне. // перев. мн., чого. Що-небудь несподіване, незвичне для когось. 6. Морська риба підкласу суцільноголових, жир печінки якої використовують як лікарський препарат. 7. заст. Опудало (у 1 знач.) (СУМ, т. 11, с. 57). Ключовими смислами поняття *химера* є: 'уява', 'витвір', а також – 'страховище', 'темна сила', 'порок', 'символ', 'прикраса', 'негативне явище', 'фантазія', 'мрія', 'нездійсненність', 'нереальність', 'безглуздя', 'дивовижність', 'галюцинація', 'примха', 'девіантна поведінка', 'своєрідність', 'оригінальність', 'несподіваність', 'незвичність', 'опудало' 'дивна тварина'. Лексема *химера* має більший смисловий обсяг порівняно зі словами *фантазія* і *мрія*, хоч простежуємо аплікацію кількох смислів. Однак лексема *химера* містить бінарну оцінку, тобто її смисли можуть втілювати позитивні і негативні образи, можуть моделювати і зміст, що стосується хворобливого стану людини.

Марево – 1. Зорове явище в атмосфері, при якому біля горизонту з'являються уявні зображення наземних предметів або ділянок неба; міраж. 2. чого і без додатка, перен. Витвір уяви; видіння, примара. 3. Миготливий шар теплого повітря біля поверхні землі (особливо в спеку); сухий туман (СУМ, т. 4, с. 626). Ключовими смислами поняття лексеми *марево* є: 'уява', 'витвір', а також – 'міраж', 'видіння', 'примара', 'туман'. Семний набір цієї лексеми також дає змогу моделювати переважно позитивні образи, хоч простежуємо спільні смисли із семним набором слова *химера*.

Як бачимо, у семантичному плані лексеми *фантазія*, *мрія*, *химера*, *марево* мають два спільні компоненти, тобто ті, що повторюються

в семному наборі кожної з розглянутих структурних лексемних схем, – це ‘витвір’ і ‘уява’. У кожному лексико-семантичному варіанті виокремлених слів вони перетинаються, перехрещуються, тобто ці лексеми можуть замішувати одна одну, репрезентують синоніміні зв’язки тотожності. Наявність точок перетину в структурі лексичних значень цих слів дає право розглядати їх в одному семантичному полі, уважати компонентами поняття **творчість**, що стосується особливості діяльності кожного митця. позначеного узагальнювальною лексемою *вимисел*. (Пор.: *вимисел*. 1. Те, що вигадане, чого немає в дійсності. 2. літ. Те, що створене уявою, фантазією письменника, один із засобів творення художніх образів і картин життя (СУМ, т. 1, с. 431)).

Інколи виокремлені лексичні одиниці актуалізуються в сильній текстовій позиції художнього простору поетеси, зокрема входять у структуру назв її художніх творів чи в номінації цілих циклів, порівн.: поезії *Мрії* '(у циклі *Кримські відгуки* (т. 1, с. 159)); *Мріє, не зрадь! Я так довго до тебе тужила...* (т. 1, с. 52), *Мрії в бурю* (з циклу *З подорожньої книжки* (т. 1, с. 374)); *Мрія далекая, мрія минулая...* (т. 1, с. 274); збірка *Думи і мрії* (т. 1, с. 52); легенди під спільною назвою *Єгипетські фантазії* (легенди *Сфінкс, Ра-менеїс*) (т. 1, с. 412). Семантика і прагматика поетичного образу *мрії* в цих назвах досить широка: це і прагнення до чогось бажаного та приємного, і дитячі спогади про лицарські ігри-бої, і марення під час сніжної бурі, і пережиті почуття. А лексема *фантазія* номінує оповіді на східні мотиви з незвичними, чудернацькими персонажами й творчо обіграними сюжетами. У наступних контекстах смислове навантаження цих лексем значно розширюється. Для характеристики ідіостилію Лесі Українки, її істероїдності має значення й частотність уживань актуалізованих мовних одиниць. Надмір окремих лексичних засобів у текстах одного письменника, своєрідна їх тропеїзація, орнаментальність є тими ключовими сегментами (психолінгвістичними кодами), що дають змогу інтерпретувати його особистісний світ, ознаки індивідуальної психіки.

Лексема *фантазія* та похідні від неї в першому та другому томах 12-томника Лесі Українки зустрічається понад 20 разів. У сонеті *Fa* її можна кваліфікувати як смисловий текстовий центр твору, що акумулює систему складників художнього образу, створюючи гармонію цілого й частини. Фантазія тут уособлюється: слово вживається кілька разів у синтаксичній функції звертання, тобто поетеса апелює до фантазії від імені свого Еґо, вона веде з нею свій діалог. Фантазія, на думку письменниці, *живе в людській душі* і є чинником радості, бо без фантазії *життя, як темна ніч*. Письменницька *фантазія* набуває низки індивідуальних смислів: ‘сила’,

Тут і далі цитуємо за виданням: Українка Леся. *Твори*: У 12 т. К., 1975–1979, указуючи в дужках том і сторінку.

‘мотиватор’, ‘активізатор’, ‘спонукувач’, ‘будитель’, ‘нахненник’, ‘чарівниця’, ‘богиня’, ‘радоші’, ‘весна’, ‘оптимізм’, ‘світ’ ‘мрії’. Це поняття набуває системи епітетів – ‘чарівна’, ‘ясна’, ‘легкокрила’, ‘золотиста’, ‘таємна’, ‘значуща’. Світ мрій (*фантазії*) письменниці знайшов своє місце між землею і небом, утілюючись у форму веселки. Це складна авторська метафора – веселка з’являється після дощу (суму) і має барвисту форму (радість). Світ мрій письменниці різнобарвний. Він мотивований її життєвими негараздами, що накопичуються й перетворюються в краплі дощу, можливо, це метафоризований образ письменницької поезії. Цей дощ падає на землю, орошуючи її, збагачуючи, щоб вона принесла добрі плоди, щоб люди раділи.

В іншому контексті лексема *фантазія* також уособлюється (*на крилах фантазії думки літають* (Лі, т. 1, с. 49), із фантазією постійно пов’язані думки поетеси, тобто вона постійно мріє. Образ фантазії конкретизується: його авторка бачить власними очима (*фантазії вбачали мої очі...* (Сон, т. 1, с. 75), але, уживаючи форму множини, вона наголошує, що її фантазії багатогранні, необмежені. Водночас фантазії письменниці *химерні*, порівн.: *Навіщо ж ти, фантазіє химерна* (*Забута тінь*, т. 1, с. 179). Що це значить? Очевидно, поетеса розуміє, що її фантазії нереальні, захмарні, тобто актуалізовано діапазон смислів, що характерні для лексеми *химерний*, – ‘дивовижні’, ‘чудернацькі’, ‘незвичні’, ‘несподівані’, ‘примхливі’, ‘вередливі’, ‘нездійсненні’, ‘незбагненні’, ‘незрозумілі’, ‘заплутані’, можливо, навіть ‘потворні’ (див.: *потворний* – ‘той, якого важко зрозуміти, збагнути, пояснити; складний, незрозумілий, заплутаний’ (СУМ, т. 11, с. 58).

Отже, лексема *фантазія* в інтерпретації Лесі Українки має, як видається, надмірно місткий, структурно навантажений смисловий каркас. Поетеса сама не зовсім може збагнути, якими ж є її фантазії. Вони мінливі, по-різному актуалізуються залежно від її настрою, ситуації, намірів, думок.

Не менш важлива форма творчої уяви – це *мрія*, що має в Лесиній поезії алегоричний, екзистенціальний і духовний зміст. У першому та другому томі творів письменниці лексема з коренем *мрій-* зустрічається 248 разів. Психологічну сутність й неусвідомлювані пориви вбачаємо в незвичному уособленні, порівн.: *мрії колишуть* (т. 1, с. 118), *пролітали мрії* (т. 1, с. 240), *мрії співали* (т. 1, с. 118), *мрії прокинулись* (т. 1, с. 110), *обійми ясних мрій* (т. 1, с. 125), *вдяглися мрії у слуткові шати* (т. 1, с. 151), *вродилась мрія* (т. 1, с. 204), метафоризації: *килими [...] виткали мрії* (т. 1, с. 147), оригінальності епітетів: *красні мрії снуються легенько* (т. 2, с. 31). Серед цих мовних одиниць виокремлюємо й контексти з фіксацією напружено-діювої активності, що притаманна істероїдній акцентуації, порівн.: *мрії згинули* (т. 1, с. 126), *мрія літа орлом* (т. 1, с. 126), *мрія має голос і крила огнисті* (т. 1, с. 126), *наказала мрія взяти камінь* (т. 1, с. 204).

Дослідники визначили, що в текстах істероїдних акцентуантів висока частотність слів на позначення кольору предмета, причому часто згадується червоний колір та його відтінки (Белянін, 2000, с. 109). Лариса Шулінова, яка досліджує кольористику, виявила у художніх текстах Лесі Українки 52 компоненти (1484 слововживання) з коренем кольорового значення, серед яких переважає червоний і його відтінки, а саме: червоний – 172, рожевий – 56, кривавий – 21, вогненний – 14, пурпуровий – 14, жовтогарячий – 5, рубіновий – 4, брунатний – 2, крові барва – 2, бурячковий – 1, кораловий – 1, маку зів'ялого барва – 1, малиновий – 1 (Шулінова, 1999, с. 8).

Якщо обмежимося тільки аналізом семантико-прагматичного наповнення лексеми *мрія*, то й тут теж спостерігаємо свідку кольористику в епітетах – *блакитна весняна* (т. 1, с. 47), *рожева* (т. 1, с. 78), *мрії – злотисті* (т. 1, с. 47), *червоні* (т. 2, с. 283), *чудова, розкішна, ясна* (т. 1, с. 75). Незвична й індивідуально-авторська смислова й тропеїчна актуалізація: функція порівняння – *мрія* 'як рідна країна' (т. 1, с. 177), 'як море' (т. 1, с. 171), 'як проводар, як марево в пустелі' (т. 1, с. 173). Письменницька уява породжує індивідуально-авторські повотвори, змодельовані за зразком народнорозмовних парних конструкцій – утворюються своєрідні приклади: *мрії-жалібниці* (т. 2, с. 181), *мрія-мана* (т. 2, с. 129), *картини-мрії* (т. 2, с. 181).

На думку дослідників, у текстах істероїдів „почуття та емоції героїв групуються навколо кількох смислів”, одне з них – занепокоєння, інше – спокій (Белянін, 200, с. 107). Маємо підтвердження цьому: укажімо на актуалізовані поетесою епітети, що увиразнюють її *мрії*. З одного боку, *тяжкої, страшної* (т. 2, с. 65), *непевні* (т. 2, с. 65), а з іншого – *мрія тиха* (т. 1, с. 57), *далека* (т. 1, с. 173); *мрії нічні* (т. 2, с. 249), *вечірні* (т. 2, с. 269).

Ще одним психолінгвальним маркером Лесиної творчої уяви є світ *химер*, репрезентований парадигмою форм множини та однини іменника *химер* *д* *химери*, прислівником *химерно*, прикметником *химерний*, оказіональним інфінітивом *химерувати*. У перших двох томах лексема з коренем *химер-* фіксується 27 разів. Лінгвістична реалізація поняття «химерний» найчастіше пов'язана з прикметником *химерний*, що актуалізує такі установлені смисли, як (1) 'незвичний', 'чудернацький', порівн.: [віршовий] *розмір, неначе химерная хвиля* (т. 1, с. 157); *химерний прихильності слова* (т. 2, с. 129); (2) 'те, що є породженням гри фантазії, вигаданий', порівн.: *химерний ...Кінь поезії крилатий* (т. 2, с. 62); (3) 'складний, незрозумілий', наприклад: *Чорне море – / дике, химерне воно, / ні ладу, ні закону не знає* (т. 1, с. 57); (4) 'дивний', порівн.: *химерні люди* (т. 1, с. 163); *міні химерні* (т. 2, с. 30); *химерний світ* (т. 2, с. 35). Іменника *химера* позначає матеріалізовані й нематеріалізовані істоти чи певні абстракції, що відсутні

в об'єктивній реальності, порівни: *а тая муза, то химери* (т. 1, с. 361); *А довічне прокляття – не химери то пуста* (т. 2, с. 155); *Дух святий жене темноту / І химери чорні пріч* (т. 2, с. 155).

Творчо-фантастичний світ Лесиної поезії важко уявити й без такого виду уяви, як *марєво*. У перших двох томах відповідна лексема зустрічається 17 разів. У поезії *Якби я тав, то їм нема рятунку...*, де використано мотив благословення Ізраїлю після битви патріарха Іакова з Духом, *марєво* текстувалізується в сакральному часопросторі (хронотопі), порівни.: як *щаслива мана в пустині, як надія марна*. Моделюється психологічний асоціатив щастя, хоч *марєво* [й] *зрадливе*. Актуалізується негативна смислова тональність. Багатогранність художнього образу доповнюють тропейчні засоби з лексемним компонентом *марєво* і в інших контекстах, наприклад: *Ще марєвом легким над нами витає* / *Блакитна весняна мрія* (*LA (Nocturno)*, т. 1, с. 48); *Там хати садками вкриті, / Срібним марєвом повиті* (*Красо України, Подолля*, т. 1, с. 93); *Навіщо ти серце моє одури-ла, привабила марєвом щастя?* [у звертанні до Музи] *Ave regina!*, т. 1, с. 147); *Хто наш проводар? Та далека мрія, / Недосяжна, як марєво пустині* (*Упустині*, т. 1, с. 173); *Та не закриє, будеш ти сяти, / Як промінь сонця в мирєві легенькім* (*Квіток, квіток, як можна більше квітів*, т. 1, с. 271). Актуалізуються такі тропи, як порівняння, метафора, уособлення, що є характерними для ідіостилю поетеси.

Висновки. Отже, фантазійний світ Лесиного слова – це приклад високого мистецтва й неповторного поетичного дарування. Але глибше занурення в цей простір дає змогу відкрити ще й нові, неусвідомлені риси мовомислення лінгвоперсони. Текстологічне втілення лексем *фантазія*, *мрія*, *химери*, *марєво*, що мають складну семантичну структуру, – результат творчої уяви письменниці. Але (1) якщо слово *мрія* вживається в перших двох томах понад 240 разів, *химерний* – 27, *фантазія* – понад 20, *марєво* – 17, то це переконує, наскільки особистість Лесі Українки була схильна до вербалізації смислових реалізаторів саме лексеми *мрія*, актуалізуючи не лише загальнономвні усталені смисли, але й моделюючи індивідуальні за допомогою орнаментальної системи, актуалізуючи аксіологічну (позитивну чи негативну) тональність; (2) якщо лірична героїня веде внутрішній діалог з персоніфікованими образами *мрії*, *фантазії*, *марєва* і *химери* (ознаки театральності), (3) якщо для свого поетизованого простору письменниці знаходять 52 колірні номінації з переважанням червоного кольору, – то це однозначно свідчить про вербалізацію ознак істероїдної психологічної акцентуації.

Моделюючи семантико-прагматичне навантаження свого поетичного дискурсу, створюючи відповідну орнаменталіку, неповторні образи, Леся Українка втілює власну *філософію вимислу*, що не може бути відокремлена від її неповторного Его, її індивідуальної й унікальної психіки.

Бібліографія

- Аристотель (1983). *Сочинения: в 4 т. Т. 4. Москва: Мысль* [Aristotel (1983). *Sochineniya: v 4 t. T. 4. Moskva: Misl*].
- Белянин, В. П. (2000). *Основы психолингвистической диагностики (Модели мира в литературе)*. Москва: Трикола. Электронный ресурс: http://www.pedlib.ru/Books/3/0476/3_0476_259.shtml (доступ: 6.12.2021) [Belyanin, V. P. (2000). *Osnovi psikholingvisticheskoy diagnostiki (Modeli mira v literature)*. Moskva: Trivola. Elektronnyy resurs: <http://www.pedlib.ru/Books/3/04>].
- Бондаренко, Я. О. (2002). *Дискурс акцентуированных мовних особистостей комунікативно-когнітивний аспект (на матеріалі персонального мовлення в сучасній американській художній прозі): автореф. дис... канд. філол. наук: Київ* [Bondarenko, Ya. O. (2002). *Diskurs aksentuiyovanih movniikh osobistostey: kommunikativno-kognitivnyy aspekt (namateriali personazhnogo movlennya v suchasniy amerikanskiy khudozhniy prozi): avtoref. dis... kand. filol.nauk: Kiiv*].
- Загнітко, А. (2012). *Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни, у 4 томах*. Донецьк: ДонНУ [Zagnitko, A. (2012). *Slovník suchasnoy lingvistiki: ponyattya i termini, u 4 tomakh. Donetsk: DonNU*].
- Леонгард, К. (2000). *Акцентуированные личности*. Ростов-на Дону: Феникс [Leongard, K. (2000). *Aksentuirovannye lichnosti. Rostov-na Donu: Feniks*].
- Личко, А.Е. (1983). *Психопатии и акцентуации характера у подростков*. Л.: Медицина. Электронный ресурс: <https://www.twirpx.com/file/14291/> (доступ: 6.12.2021) [Lichko, A.E. (1983). *Psikhopatii i aksentuatsii kharaktera u podrostkov. L.: Meditsina. Elektronnyy resurs: https://www.twirpx.com/file/14291/ (dostup: 6.12.2021)*].
- Колесниченко, В. О. (2013). *Роль акцентуаций характера в самореализации личности: диссертация ... кандидата психологических наук: 19.00.01 Москва* [Kolesnichenko, V. O. (2013). *Rol aksentuatsiy kharaktera v samorealizatsii lichnosti dissertatsiya ... kandidata psikhologicheskikh nauk :19.00.01 Moskva*].
- Космеда, Т. (2018). Лінгвокреативність Лесі Українки в її епо-текстах (на матеріалі епістолярію поетеси (1870-1890) та її роздумів про листи в художніх текстах). *Roczniki Humanistyczne. Słowianoznawstwo*, red. A. Wozniak. Lublin. Zeszyt 66/7, s. 89-107 [Kosmeda, T. (2018) Lingvokreativnist Lesiukrainki: v ii epo-tekstakh (na materiali epistolyariyu poetesi (1870-1890) ta ii rozdumivpro listi v khudozhnikh tekstakh). *Roczniki Humanistyczne. Słowianoznawstwo*, red. A. Wozniak. Lublin, Zeszyt 66/7, s. 89-107].
- Михида, С. П. (2012). *Психопоетика українського модерну: проблема реконструкції особистості письменника: монографія*. Кіровоград: Поліграф-Терція [Mikhida, S. P. (2012). *Psikhopoeitika ukrainskogo modernu: problema rekonstruktsii osobistosti pismennika*].
- Прокофьева, Т. В. (2009). *Семантическое поле истероидной акцентуации личности: автореферат дисс. ... канд. фил. наук*. Москва [Prokofeva, T. V. (2009). *Semanticheskoe pole isteroidnoy aksentuatsii lichnosti: avtoreferat diss. ... kand. filol. nauk. Moskva*].
- „Словники України” online, <https://leorp.ulif.org.ua/dictua/> (доступ: 23.01.2021) [„Slovníky Ukrayiny” online, <https://leorp.ulif.org.ua/dictua/> (dostup: 23.01.2021)]

- Толкієн, Дж. Р. Р. (2009). *Про чарівні казки, мову, психологію фантазії і те, чому неможливо писати «для дітей»*, у перекладі К.Оніщук та О. О'Лір, Львів, «Астролябія». Електронний ресурс: <https://bokmal.com.ua/life/j-r-r-tolkien-on-fairy-stories> (дата звернення 14.11.2021) [Tolkien, Dzh. R. R. (2009). *Pro charivni kazki, movu, psikhologiyu fantazii i te, chomu nemozhливо pisati «dlya ditey»*, u perekladі K.Onishuk ta O. O'Lir, Lviv, «Astrolyabiya». Elektronniy resurs: <https://bokmal.com.ua/life/j-r-r-tolkien-on-fairy-stories> (data zvernennya 14.11.2021)].
- Українка Леся (1975–1979). *Зібрання творів*: у 12 т. Київ Наукова думка. Том 1–2 [Ukrainka Lesya (1975–1979). *Zibrannya tvoriv*: u 12 t. Київ Naukova dumka. Tom 1–2].
- Шулінова Л.В. (1999). *Словесна поетика Лесі Українки (поетизація семантики кольору)*: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ [Shulynova L.V. (1999). *Slovesna poetika Lesi Ukrainki (poetizasiya semantiki koloru)*: avtoref. dis... kand. filol. nauk: 10.02.01. Київ].